

Klaar voor het nieuwe bibliotheekwerk

# Eerste *community librarians* van start in het Brusselse Muntpunt

Vlaamse bibliotheken zijn net als in Nederland geëvolueerd naar moderne beleefbibliotheken met een geavanceerd, deels digitaal, aanbod. Toch weet het grote publiek dat niet altijd. De laatste paradigmaverandering die nodig is om de mensen naar binnen te halen, is de transformatie naar een *community library*. Daarom volgden medewerkers van de Brusselse bibliotheek Muntpunt een training hiervoor.

TEKST: ELSELIEN DIJKSTRA • FOTO'S: MUNTPOINT/SIEN VERSTRAETEN



Drie verschillende gebouwen uit drie verschillende tijdperken vormen de bibliotheek Muntpunt in Brussel: een kantoorgebouw uit de jaren '70, een 19e-eeuws pand en een woning daartussenin.

Wat tien jaar geleden een toekomstbeeld was, is in de Vlaamse stedelijke bibliotheken inmiddels gerealiseerd: het zijn modern uitgeruste verblijfplaatsen geworden met makerspaces, koffiehoeken en podia voor lokale evenementen. Toch blijkt het publiek nog niet altijd op de hoogte van de nieuwe rol die bibliotheken willen spelen. Het imago van een stoffig en oubollig boekenhuis lijkt maar moeilijk te worden afgeschud. Bibliotheken kunnen hun eigen rol wel zien als een *'third space'*; een derde huiskamer, en hun aanbod en gebouwen daarop aanpassen, maar wat als het publiek het niet ziet? Na de transformatie van de gebouwen is nu ook de werkwijze van bibliotheekmedewerkers toe aan een metamorfose. De laatste *mindshift* die nodig lijkt te zijn, is om de wereld de bibliotheek in te trekken door zelf buiten de deuren van de bibliotheek op zoek te gaan naar nieuw publiek. Dat vraagt om een nieuwe werkwijze als bibliotheekmedewerker: die van de *community librarian* (zie kader). Een post-hbo-opleiding tot *community librarian* zoals die bestond bij Cubiss, en nu wordt aangeboden door Onderwijs-Next, bestaat in België nog niet. Toch is de eerste training tot *community librarian* in Vlaanderen nu ook een feit. De Brusselse bibliotheek Muntpunt beet het spits af en volgde de Incompany Training *Community Librarian*, georganiseerd door GO Opleidingen, in samenwerking met de VVBAD.

### Samen doen

Muntpunt is sinds 2013 het nieuwe moderne gebouw van de Brusselse bibliotheek, ingericht met mooie zalen, podiumruimte en een frisse opstelling van de collectie. Naast bibliotheek werd Muntpunt een informatiepunt en communicatiehuis met als taak om Brussel in Vlaanderen te promoten en andersom. Vanaf het begin stond samenwerking met lokale partners hoog op de agenda. Je zou denken dat Muntpunt geen training meer nodig zou hebben om *community librarians* te kweken, toch boekte hoofdbibliothecaris Leen Lekens deze voor haar medewerkers. 'Niet vanwege een gebrek of falen, we deden al heel veel met externe partners. Onze vraag was eigenlijk: welke volgende stap naar ons publiek kunnen we nemen?' 'De waarden en attitude van de *community library* onderschrijven we, we hebben de handelsprincipes al opgenomen in ons nieuwe beleidsplan', vertelt Leen Lekens. 'We deden al heel veel, we waren al in contact met heel veel externe partners, maar door de training te volgen hebben onze medewerkers ineens begrepen waar het hem in zit. Dat het er voornamelijk om gaat dat je niet met het aanbod aankomt, maar dat we op een aantal afgebakende plekken aan de slag gaan met de principes van de *community library*: welke noden detecteren we, hoe kunnen we daar wat aan doen, hoe kunnen we dat samen doen? Dat we niet vooroplopen met onze eigen oplossingen. Het is uiteindelijk gewoon de benaderingswijze. Hier en daar hebben we op voorhand wel discussies gehad. Wij weten toch wat deze doelgroep nodig heeft? De doelgroep zelf laten werken, dat gaat toch veel langzamer? Maar mensen die de opleiding gevolgd hebben zijn wel overtuigd van de principes van de *community library*.'

### Maatschappelijke verbinder

Afgelopen voorjaar volgden twaalf medewerkers van het Brusselse Muntpunt de incompanytraining via Zoom. Het was een diverse groep uit de hele organisatie, van baliemedewerkers tot programmamanagers. Leen Lekens volgde de training zelf niet, maar was al bekend met de beweging en wordt aan de principes herinnerd door de twaalf cursisten die nu als ambassadeurs 'het gedachtegoed van de *community librarian* levend houden' binnen de teams van Muntpunt. De online training werd gegeven door Roel Simons, van oorsprong jongerenwerker en filmmaker, en lid van De Innovatieraad van de Koninklijke Bibliotheek. 'Als ze daarvoor kiest, kan de bibliotheek de rol innemen van maatschappelijke verbinder op basis van de kennis van individuen en organisaties', stelt Roel Simons. 'De bieb is voor de meeste mensen een neutrale en betrouwbare plek. Dat kun je lokaal inzetten om een deel van de maatschappelijke problemen op te pakken.' Uiteindelijk zullen bibliotheken veel meer te werk gaan zoals *community libraries*, denkt Roel Simons: 'We gaan van collectie naar connectie. De oude bibliothecaris verzamelt boeken en bouwt collecties, de huidige generatie bouwt communities. Mensen gaan zelf werken aan wat zij nodig hebben.'

### Aanwezig

Volgens Roel Simons was Muntpunt zich al zeer bewust van haar rol in de stad door de vele partners waarmee ze samenwerkt. 'Muntpunt schopt haar mensen bijna de deur uit.' De benaderingswijze van een *community librarian* is volgens Simons vooral om te luisteren naar wat er speelt, en de gemeenschap stimuleren om zelf een antwoord te geven op de vragen die er leven. Hoe motiveer je een groep om zelf die vraag op te pikken? 'Dat lijkt simpel, maar de uitvoering is ingewikkeld. Het is geen systematische aanpak, maar het is een volgen en reageren op bewegingen die in de stad aanwezig zijn, organisch.' Als voorbeeld noemt Simons het complexe probleem van digitale ongeletterdheid. Hij benadrukt dat de bibliotheek misschien wel de geschikte organisatie is om daar iets tegen te doen, maar mogelijk niet de juiste fysieke plek. 'Voor die doelgroep kan de bibliotheek afschrikwekkend zijn, een confrontatie met hun eigen beperking. Als je die mensen actief gaat benaderen vanuit de bibliotheek, is de kans niet groot dat je ze voor je wint, maar dat ze zich gaan verstoppen.' Een alternatieve manier om die mensen te benaderen is via een partnerorganisatie, zoals een buurthuis. Bibliotheken zijn dan alleen op de achtergrond aanwezig. 'De doelgroep hoeft misschien niet eens te weten dat ze medewerkers van een bibliotheek zijn. Het gaat erom dat het vraagstuk wordt opgepakt door een partij in de stad die dat kan, de bibliotheek kan dan een onzichtbare rol hebben. In ieder geval in het begin.'

### Meer openheid

Bij Muntpunt hebben ze hun tentakels al ver uitgestoken in de stad. 'Wij zijn op dat gebied al heel actief', stelt programmamanager Lise Vanderpiete, die de training volgde. 'We hebben veel



partners, maar het idee om vanaf het begin meer gebruikers bij onze werking te betrekken, was nog niet voor alle medewerkers evident. Door de training te volgen willen we nu iedereen meenemen in dit idee. Zelf heb ik door de training wel die klik gemaakt. Stellen wij die vraag eigenlijk wel: Wat zijn jullie noden? Wat zijn de dingen waar jullie van dromen?’

Lise merkt ook een subtiel verschil bij collega's die de training volgden: 'Ze staan meer open voor spontaan contact, en ik zie ook animo bij collega's om initiatieven van bezoekers te volgen. Er is meer openheid, een andere houding. En ik krijg nu ook meer begrip van collega's waarom ik bijvoorbeeld niet alles wil volprogrammeren.'

### Eigenaarschap

Op de vijfde verdieping van Muntpunt komt een nieuwe maakplek met een medialab en atelierruimte. Lise wil daar letterlijk speelruimte creëren voor bezoekers, ze wil de organisatie van activiteiten daar eerder faciliteren dan ze zelf vorm te geven. Wie er uiteindelijk van de ruimte gebruik zal maken, wordt een verrassing. Er is een aantal groepen waarvan Lise verwacht dat ze met ideeën zullen komen. Ze ziet wel mogelijkheden in het schrijverscollectief dat er af en toe samenkomt, en ook bij podcastmakers, met wie ze mogelijk nieuwe contacten tot stand kan brengen. 'Maar het kan ook een heel andere groep worden, misschien zelfs een naaiatelier als iemand enthousiast wordt van onze modecollectie.'

Lise heeft al ervaring met het openstellen van de programmatie voor externe partners. Voor het project 'Dekoloniseren is een werkwoord' vorig jaar werd een commissie samengesteld die

volledig vanuit eigen criteria invulling mocht geven aan de collectie en het programma. 'Door mensen met elkaar in contact te brengen, ontstaat een nieuwe dynamiek', stelt Lise. 'Er ontstaat echt iets nieuws door mensen zelf eigenaarschap en vertrouwen te geven. Ik zal soms wel moeten vechten tegen mijn reflex om uit enthousiasme zelf dingen te gaan invullen.'

Welke activiteiten er straks op de vijfde verdieping van Muntpunt zullen plaatsvinden, wordt een verrassing. En daar verwacht Lise wel een uitdaging. 'We kunnen niet op alles ja zeggen. Uiteindelijk zullen we wel moeten sturen om te zorgen dat de activiteiten aansluiten bij onze eigen doelstellingen.'

### Kiezen

Ook Roel Simons ziet vooral kiezen als de grootste uitdaging voor Muntpunt. Ze hebben al hun tentakels al uitgestoken in de stad en er zijn in een grote stad als Brussel heel wat groepen te vinden. Klein beginnen is zijn advies: 'Tevreden zijn dat je niet alles kunt aanraken. Er zullen heel veel dingen zijn die je niet kunt doen omdat je kiest voor één ding. Focus op één community waarmee je wilt starten, en laat die organisch groeien.'

De online incompanytraining bij Muntpunt viel in goede aarde. Leen Lekens was naar eigen zeggen al langer vragende partij. 'De opleiding volgen bij Cubiss was voor ons praktisch onhaalbaar. We zijn erg blij dat de VBAD en GO Opleiding deze training voor ons op maat hebben willen maken.'

Ook Eric Kokke van GO Opleidingen kijkt ernaar uit om meer trainingen aan te bieden in Vlaanderen. Hij merkt dat de Vlaamse bibliotheeksector wel klaar is voor een meer proactieve rol. De



Leen Lekens



Roel Simons



Eric Kokke



MUNTPUNT

bibliotheek  
informatiehuis  
ontmoetingsplek  
venster op brussel





van oudsher timide houding van Vlamingen is aan het veranderen, merkt hij. 'De mentaliteit bij de Vlamingen is echt veranderd. Tien jaar geleden kregen we bij presentaties nauwelijks reacties uit het publiek, maar nu zijn ze echt mondiger geworden.'

#### Nieuwe data

Nu de training bij Muntpunt goed heeft uitgepakt, staan er data voor een nieuwe opleiding gepland. De driedaagse opleiding die dit najaar op het programma staat wordt opnieuw door de VBAD gefaciliteerd (zie de pagina van de VBAD via de verkorte link: [tinyurl.com/rewm7db](https://tinyurl.com/rewm7db)). Eric Kokke waarschuwt voor de werkwijze van Roel Simons: 'Het management moet zich wel realiseren dat mensen door deze cursus echt iets gaan doen. We hebben al eens meegemaakt dat het management soms huiverig wordt als operationeel personeel zelf dingen gaat doen. Deelnemers kunnen veel interactiviteit verwachten. Roel stuurt de mensen letterlijk het marktplein op om mensen de bibliotheek binnen te halen.'

## Wat is een *community librarian*?

De meeste bibliotheekmedewerkers zullen ondertussen wel weten wat het vak van *community librarian* inhoudt. Toch nog even de belangrijkste zaken op een rijtje. Het idee van een *community librarian* is overgewaaid uit Amerika. Een Nederlandse vertaling is er nog niet, mogelijk komt de term 'kennismakers' in aanmerking. De nieuwe rol van de bibliothecaris is letterlijk en figuurlijk mensen met elkaar kennis laten maken door ze in contact met elkaar te brengen en ze samen hun kennis te laten delen. Grondleggers van de *community librarians* zijn Nina Simon en David Lankes.

#### Nina Simon

Museumdirectrice Nina Simon wist uit pure noodzaak nieuw publiek naar haar museum in Santa Cruz te trekken door korte metten te maken met cultureel snobisme en de inwoners van de stad direct bij het museum te betrekken. Haar ideaal, zoals ze dat in haar inspirerende Tedtalk verwoordt, is om mensen via cultuur met elkaar te verbinden. Haar ontdekking is dat kunst dat automatisch al doet, als je de omgeving maar uitnodigend genoeg maakt. In haar museum nodigt ze bezoekers onder meer uit om een bijdrage te leveren aan het museum door gedichten te schrijven en te komen schilderen. Nina Simon: 'Mensen zijn meer dan ooit met culturele activiteiten bezig, maar ze kiezen massaal om dat buiten de gevestigde culturele instanties te doen. *We've got to get in on this game.*' Zie YouTube: *Opening up the Museum*, Nina Simon bij TEDxSantaCruz, via de verkorte link: [tinyurl.com/b62h2mzv](https://tinyurl.com/b62h2mzv)

#### David Lankes

De andere grondlegger van het nieuwe bibliotheekwerk is David Lankes. Hij ziet bibliotheken als plaatsen waar mensen samen kennis tot stand kunnen brengen om maatschappelijke problemen aan te pakken. In zijn boek *Veldgids voor nieuw bibliotheekwerk* (uitgegeven door Cubiss in 2020) beschrijft Lankes hoe je als bibliotheek contact legt met mensen in je omgeving, en hoe een gemeenschap zelf nieuwe kennis kan creëren, gefaciliteerd door de bibliotheek. 'To be a



In de lente en zomer wordt het straatje tussen Muntpunt en de Munt in Brussel omgevormd tot een 'leesstraat'. Er worden veel activiteiten en workshops voor zowel kinderen als volwassenen gegeven. Een mooi voorbeeld van de bibliotheek voor de gemeenschap.

*librarian is not to be neutral, or passive, or waiting for a question. It is to be a radical positive change agent within your community.*' Bron: [cubiss-longread.nl/community-librarians](https://cubiss-longread.nl/community-librarians)

Het ideaal van de *community librarian* is om mensen rond gedeelde problemen samen te brengen in groepen en zelf oplossingen te laten vinden voor de problemen die ze tegenkomen. De bibliotheek komt niet met een programma of aanbod, maar nodigt bewoners uit om zelf (binnen de doelstellingen van de bibliotheek) sprekers uit te nodigen of activiteiten te organiseren die ze belangrijk vinden. Op die manier vind je als bibliotheek veel beter aansluiting bij wat er speelt in de wijk en de samenleving. In Nederland zijn de eerste *community librarians* aan de slag en sijpelt hun werkwijze langzaam door naar de rest van de werkvloer. Cubiss maakte er twee documentaires over die hier te vinden zijn: [cubiss.nl/wat-we-bieden/documentaire-community-library](https://cubiss.nl/wat-we-bieden/documentaire-community-library)